

Személyes vallomás Andor Éváról

Andor Éva csodálatos, meleg tónusú, csillogó lírai szoprán hangja sokak számára a mai napig felejthetetlen. Első élményeim kora gyermekkoromra nyúlnak vissza: 5-6 évesen Jászberényben, édesanyám ölében ülve csodálhattam őt, amikor a „Székely Mihály Zenei Napok” rendezvénysorozatában az Operaház legnagyobb akkori énekesei adtak gálaestet. Rajongással néztem, hallgattam őket, titokban már akkor megfogalmazódott bennem, hogy én is énekesnő szeretnék lenni, hiszen ez szép, láthatóan örömet okoz a művészeknek és a közönségnek egyaránt.

Családom zenét szerető és művelő pedagógus család. Természetesen operaberletünk volt, először délelőtti előadásokra vittek el a szüleim Budapestre. Mindig nagy figyelemmel kísértem végig a jeleneteket, otthon felidéztem, tovább álmodtam őket. Pontosán emlékszem, Gluck: *Orfeusz* című operájának Euridice szerepében láttam, hallottam először Andor Évát. Jól értettem a szöveget, hiszen akkoriban magyarul játszották a legtöbb operát. És Éva szövegmondása mindig érthető volt, a hang csengése nem csorbította a szöveg érthetőségét. Ezt persze már a mai, „szakmai” fülemmel állapítom meg, akkor azt hittem, ez természetes.

A gyerekeket előbb-utóbb meg kell ismertetni Mozart: *A varázsfuvola* című daljátékával is. Ez volt tehát a következő élményem Andor Évával Pamina szerepében. Tudom, hogy ez az alakítás a mai napig a legmeghatóbbak, legideálisabbak egyike. Ma már van összehasonlítási alapom, ennek a műnek én is gyakran szereplője voltam második dámaként, vagy Papagenaként különböző rendezésekben. Akkoriban, kislányként ezt nem tudhattam, csak azt éreztem, hogy együtt érzek Paminával, hogy hozzám szól, szeretném, ha a történetnek boldog vége lenne! Így lett! Így ment ez évről évre. Láttam Manonként, Michaelaként, sajnos csak felvételtől a *Székely fonó* Leány szerepében, sokkal később Donna Elviraként... Játékára – személyiségéből fakadóan – mindig az egyszerűség, őszinteség volt jellemző. Ettől volt hiteles, érthető egy-egy szerep megformálása.

Külön szeretnék megemlékezni Gounod: *Faust* című operájának Margit szerepéről. Évát racionális gondolkodású, közvetlen, művészi allűröktől, minden sallangtól mentes embernek ismertük. Amikor színpadra lépett megőrizte ezt az egyszerűséget, de nemcsak kosztümbe bújt, hanem a lelkét is ünneplőbe öltöztette. Ugyanúgy, ahogyan Margit az Ékszer ariában magára ölti a csábító ékszereket. Az életének egy szakaszára átváltozik, enged a hívságoknak. Éva csak a színpadon viselt szívesen ékszereket, álarcot, de mögötte mindig Ő volt jelen. Művész volt, a szó legnemesebb értelmében!

Andor Évát gyakran hallottam koncerteken is. Azok közé az énekesek közé tartozott, akiknek nincs feltétlenül szükségük kosztümre, díszletre,

kellékekre, mert hangjuk képes a legmélyebb emberi érzések közvetítésére. Számtalan oratórium szoprán szólójának tolmácsolása, átéltsége mély hitében gyökerezett. A Zeneakadémián növendéke lehettem, bár Éva – akkor még Éva néninek szólítottam –, nem szerette a tanár-diák viszonyt. Inkább kollégának tekintett bennünket, csupán finoman korrigált, ötleteket adott, hagyta saját elképzelésünket felszínre törni. Néha felállt és megmutatott valamit csak úgy, beéneklés nélkül, csodálatosan. Ha tudatosan nem is sikerült megoldanom a nehézségeket, őt hallgatva a gégém megértette mit kell tennie. Az énektanítás elsősorban az éneklési érzetek automatizálásán alapul. Megfelelő empátiával a tanár képes ráhangolódni növendékére, de a növendék is képes átvenni ezeket. Nagyon szép, hasznos, szakmai tapasztalatokban gazdag éveket töltöttem nála.

Hatalmas műismerete volt, pontosan tudta kinek milyen repertoárt kell tanulnia. Ehhez is csak támpontokat adott, sohasem tette kötelezővé a művek megtanulását. Ha saját koncertjeire közreműködőket választhatott, akkor nem feledkezett el rólunk, növendékekről. Én is énekelhettem vele együtt a Bach: *Magnificat* mezzo szerepét. Segítőkészségét gyakran megtapasztaltuk. Mindig szem előtt tartotta hallgatóinak jövőjét. Fontosnak tartotta, hogy versenyeken vegyünk részt, postgraduális képzésekre küldött bennünket. Kapcsolatot teremtett számunkra más tanárokkal, akik tovább vihetnek a pályánk rögzös útján. Soha nem akart kisajátítani, nem volt féltékeny, a mi előrehaladásunkat helyezte előtérbe. Cornelia Kallisch énekesnő kurzusán vehettem részt Éva jóvoltából. Később Hamari Júliával való közös munkámat készítette elő. Növendékeivel való szeretetteljes, de mindig visszafogott viszonya pedagógiai munkámban most is irányadó példa.

Diplomám megszerzése után versenyeken vettem részt, elindult itthoni és nemzetközi karrierem, majd bécsi operai éveim után hazatértem. Természetesen felkerestem volt tanárnőmet, Andor Évát, akivel közben is tartottuk a kapcsolatot. Akkor az ének tanszék vezetője volt, azonnal építeni kezdte annak lehetőségét, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen taníthassak. Persze előtte szeretett volna meggyőződni arról, hogy alkalmas vagyok erre. Akkori növendékeit bízta rám, órákat hallgatott, figyelte, hogyan dolgozom. Végül 2002-től a kamaraének tantárgy oktatását bízta rám, majd 2004-től státuszt ajánlott nekem. Hálás vagyok Andor Évának, hogy pályám minden lépését támogatta, segítette!

Köszönöm Neki, hogy bízott bennem!

Andor Éva Manon szerepében

Halmai Katalin

Andor Éva karácsonyai

A Magyar Állami Operaház örökös tagja

ÖRÖKÖS TAG: ANDOR ÉVA
1939 december 15–2014. május 16.

Nagy énekesek és halhatatlanok: Ilyen **Andor Éva** is, a Magyar Állami Operaház örökös tagja. Pályája gyermekkorától kezdve nyílegyenesen ívelt felfelé, sikerre volt ítélve.

Andor Éva 7 éves korában énekelt először szólót a Magyar Állami Operaház színpadán, a *Nagykarácsony éccakája* című matinén — élete utolsó karácsonyát pedig kórházban töltötte, csodálatos hangján betegtársait ajándékozva meg az ünnep áhíthatával. A két dátum közötti karácsonyairól a róla szóló emlékkönyvben így vall:

„Nekem a karácsony, sajnos, nem a legboldogabb ünnepeim közé tartozik, mert nagyon rég, még a gyermekkoromban elveszítettem az édesapámat. Addig, háborús évek nehézségei ellenére is, gyönyörű karácsonyaim voltak. De akkor ottmaradtunk hárman a nagy nyomorúságban: egy kisgyerek a súlyosan szívbeteget anyával és a siketnéma, béna nagymamával. Emlékeimben mégis csillognak még azok a régi karácsonyok is, mert az ember szívét

mindig felmelegíti a Krisztus varázsa.”

Andor Éva életművében — emlékezetes színpadi alakításai, nagyszerű dal- és oratóriumprodukciói mellett — kiemelkedő rangot képviselnek nemzetközi sikereket aratott hanglemez-felvételei is, köztük a Francia Hanglemezakadémia Nagydíjával kitüntetett Liszt-korongok (elsősorban a világpremierként megjelent *Christus és a Szent Erzsébet* legendája). Utolsó hangversenyének közönsége is úgy hallgatta az ő kristálytisztán csengő hangját 2013 karácsonyán, mintha az Úr angyalának szárnyuhogására figyelne... Beteglátogatóba érkezett barátnőjének sorai az emlékkönyvben ezt az atmoszférát örökítik meg:

„[...] Karácsony másnapján látogattuk meg Évát. A kórház ebédlőjében süteményeket ettünk és a leszálló esti félhomályban a feldíszített fenyőfát csodáltuk. Ebben az emelkedett hangulatban indultunk vissza a kórterembe, miközben karácsonyi dallamokat dudorásztunk. Én hamar abbahagytam, mert arra figyeltem fel, hogy Éva egyre erőteljesebben kapcsolódott be, sőt pillanatokon belül kellő hangerővel, csodálatos lágyssággal és tisztasággal énekelt. Egyszer csak láttam, hogy az arca teljesen átszellemült, tükrözte a karácsony dallamok szépségét, s fejét felemelve teljesen kihúzta magát, minden megszűnt körülötte, csak a zenélés létezett. Azt vártam, hogy egyszer csak feláll kerekesszékből és úgy énekel tovább.

[...] A nővér másnap boldogan újságot, hogy aznap éjjel egyetlen beteg sem jajgatott, senki nem panaszkodott, béke és nyugalom honolt az egész osztályon.

Igen — fűzte hozzá csendesen —, valóban angyal szállt el felettünk...!”

Angelika Lippe*

Forrai Katalinnal magánemberként a '80-as években
MKT Archívum

* **Lippe Angelika** (Hagen /Németország/ A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zene-tudományi Tanszék német nyelv tanára. **Tanulmányok:** Németországban: angol nyelvű és zenetanári diploma valamint a DaF (Német mint idegen nyelv) a Bochumi, Dortmundi és Kasseli Egyetem. Magyarországon: posztgraduális képzés a Liszt Ferenc Zeneakadémia Magánének Tanszékén, tanára: Andor Éva

Köszönjük Zelinka Tamásnak a cikk átvételének engedélyezését a Parlandoból

Kodály Zoltán daljátékai gyermekszínpadon

A Hány János és a Székely fonó gyermekszínpadon

Dr. Péczely Lászlónénak

Nem vagyok, nem voltam színházi szakember, de ének-zenetanári pályám első szakaszában négy alkalommal is összehozta a sors iskolám gyermek-kórusát a színpaddal. Két alkalommal Kodály Zoltán *Hány János*-át, egyszer-egyszer a *Székely fonó*-t, illetve Szőnyi Erzsébet *A makrancos királylány* c. gyermekoperáját vittem színpadra. A Szőnyi-művel viszonylag könnyebb dolgom volt, mert a szerző eleve gyermekeknek és színpadra írta az ismert Shakespeare-mesét. Az én dolgom „csak” a zenei betanítás, a rendezés és a vezénylés, no meg a szervezés feladata volt. Egykori zene-akadémiai tanárom maga kérte (ajánlotta), hogy a pécsi Mátyás király utcai ének-zene tagozatos általános iskola gyermekeivel, – ahol 1964-től 1972-ig tanítottam, illetve vezettem az iskola kórusát, – vigyem színpadra művét.

Talán hallott arról Szőnyi tanárnő, hogy kezdő tanár koromban, 1960-ban a komlói Dávidföldi Általános Iskola gyermekeivel sikerült gyermekszínpadra állítanom a Hány János-t. Ezt az előadást látta Kodály Zoltánné édesanyja, dr. Péczely Lászlóné. Amikor évek múltán a pécsi zenei általános iskolába kerültem, ahol ő volt a vezető énektanár, szorgalmazta, hogy a pécsi gyerekekkel is adjuk elő a Hány János-t. Igen ám, de meg kellett várni, amíg a címszerepre alkalmasnak ígérkező gyerek feltűnik, felnőtt.

1967 tavaszán, Kodály Zoltán halálát követően, nagyon készültünk a Hány-ra, de csak nem akadt igazán jó Hány János. Ekkor jutott eszembe, hogy a Székely fonó-t adjuk elő Kodály Zoltán halálának első évfordulóján. Sikerült az ötletet megvalósítani. Évekkel később végre megtaláltuk Hány Jónak ígérkező szereplőjét, 1972 tavaszára elkészültünk az előadásával.

Mind a Székely fonó-t, mind a pécsi Hány János-t nagymértékben dr. Péczely Lászlóné önzetlen segítségének, mindenre kiterjedő figyelmének köszönhetően sikerült előadnunk, olyan sikerrel, hogy azokat az ország számos más városában, más színpadán is sikerre vihettük.

Jelen munkámban, amelyet Kodály Zoltánné biztatására írok, a gyermekszínpadon végzett munkám emlékeiről próbálok beszámolni. Nagyban nehezíti feladatomat, hogy az egykori előadásokról videófelvétel még nem készült, a magnófelvételek is használhatatlanok. Így csak az emlékezetemre támaszkodhatok, amelyet az eltelt évtizedek bizony alaposan próbára tesznek. De talán így is sikerül néhány kollégának kedvet és ötleteket adni ahhoz, hogy hasonló vállalkozásokba fogjanak.

Hány János Komlón

Amikor 1959-ben, friss diplomával a zsebemben, Komlón egy városszéli általános iskolában kaptam állást, törtem a fejem: hogyan tudnám vonzóvá, érdekessé tenni az énektanítást. Kapóra jött, hogy az iskola színházlátogatást szervezett Kaposvárra, a Hány János megtekintésére. Eszembe jutott, hogy ezt a művet az iskola tanulóival talán mi is előadhatnánk, „némi” változtatásokkal. Mindenesetre, az ének-karosok részére „előírtam”, hogy nézzék meg a kaposvári előadást.

Hazatérve, összehívtam a gyerekeket. Megtanultuk a Hány-ban előforduló népdalokat, felolvastam nekik a szöveggönyvet. Kiválasztottuk a majdani szereplőket. Már csak az előadás koncepcióját kellett megtalálni.

Az első ötletem az volt, s ezt ma is jónak tartom, hogy hagyjuk el az elő- és az utójátékot. Megmarad a négy kaland, négy összefüggő mese. „Nem kell a gyerek részére idézőjelbe tenni a történet!” – a jelszavam. Ha rajtam múlna, az „igazi” operai előadásokban is elhagynám a nagyabonyi ivó keretjátékát. A mesében, a kalandban minden megtörténhet: tegyük elhithetővé, hogy Hány kalandjai megtörtén(het)tek. Legalábbis a gyermeki képzelet világában. És vegyük komolyan a mű hazafias elemeit! (Hol találunk ennyire jó alkalmat az annyit emlegetett hazafias nevelésre?)

Lehetőleg minden úgy történjen a gyermekszínpadon is, amint azt Kodály Zoltán elképzelte. A szöveg, a zene lehetőleg ne sérüljön! Persze, szimfónikus zenekarunk nincs. Megteszi a zongora és egy jó – nagyon jó – zongorista. A népdalok többségét amúgy maga Kodály feldolgozta zongorakísérettel a *Magyar népzene* köteteiben. A szólisták énekét a kórus erősítheti. A mű befejezése az utójáték elhagyása miatt más megoldást kíván. Nagy szerencse, hogy a *Zárókar* („Szegény derék magyar nép...” – nem népdal!) – az *Intermezzo* zenéjébe torkollik. Kerüljön középpontba az *Intermezzo* nagyszerű zenéje! Elhangzik (nagyon jól hangzik) zongorán az első két kaland között, a második kaland végén, az első „felvonás” zárásaként pedig a kórus éneklő triós forma első nagy részét. (Kodály Zoltán átírata vegyeskarra, dr. Vargha Károly szövegére, *Intermezzo* címmel.) A *Zárókar* helyén viszont az énekelt *Intermezzo* triórésze és visszatérő szakasza zárja az előadást. Kisebbségi változtatás még, hogy egyes zenei részeket mélyebbre kell transzponálni, ha nem bírják az éneklő gyerekek a magasabb hangokat. Az előadás hangversenyszerű, amennyiben a kórus mindvégig a színpadon van, a jelzesszerű díszletek két oldalán. De a szereplők jelmezben vannak, a díszletek előtt folyik a játék.

Miután mindezt kigondoltam, átgondoltam, vettem a bátorságot, és 1959 október végén a lakásán felkerestem Kodály Zoltánt, elmondani elképzeléseimet és engedélyt kérni az előadáshoz. Hozzájárulását megnyerni az *Intermezzo* általam készített gyermekkari változatának bemutatásához. Nem volt egy diadalmenet a látogatás. „Nem lenne rossz az elképzelés, de nem fog sikerülni, mint ahogy már másoknak sem sikerült.” „Az *Intermezzo* átíratának átíratát ne nyomtassák ki!” Lógó orral mentem

haza. Annál nagyobb volt a meglepetésem, amikor pár nap múltán a posta két ének-zongorakivonatot hozott a Rózsavölgyi Könyvesboltból: „Kodály Zoltán ajándéka”.

Több sem kellett nekem: ezt a gesztust az engedélyezésnek értelmeztem. Neki láttam a munkának. Szétírtam a szövegkönyvet, az egyes szereplők részére, – a fénymásolás akkor még elérhetetlen volt a mi részünkre, a nyomtatott szövegkönyv meg kifogyott a bolti forgalomból. Tanítás előtt, tanítás után korrepetáltam az énekeseimet, az énekkarral úgyszólván mást sem tanultunk az egész tanévben. Minden héten ájtott Pécsről Komlóra a zongoristám. Aztán elkezdődött a szerepjáték gyakorlása. Kis részek, majd ezek összeillesztése. Hamar rájöttem, hogy a szövegkönyvben változtatni kell: a manapság már ismeretlen „K. und K.” hadsereg kifejezései helyére érthető magyar kifejezéseket kellett találni. De csak a feltétlenül szükséges esetekben.

Az iskola vezetése, a tantestület eleinte jóindulatú elnézéssel követte munkámat. Később elfogadták, majd kezdték segíteni. A rajz- és a testneveléstanár segített alkalmi díszletszerűségeket készíteni. Hihetetlenül nagy segítség volt, hogy Márk Tivadar jóindulatának köszönhetően a Magyar Állami Operaház selejtezésre váró jelmezkészletéből válogathattunk. Egyre inkább összeállt a kép. Májusban a szomszédos szakmunkásképző éttermében két előadás szépen-rendben lezajlott. Ha jól emlékszem, Pécsen a Liszt-teremben is megismételtük az előadást. Úgy érzem, az előadás zeneileg és színpadjátékban is elfogadható volt. Talán nem volt méltatlan ahhoz a segítséghez, amelyet Kodály Zoltántól kaptunk.

Az első, komlói gyermekszínpadi Hány Jánosom megalapozta a későbbi pécsi előadást. A Hány János gyermekszínpadi előadásának általam megálmodott lehetőségeiről, részleteiről a pécsi Hány Jánosra történő emlékezéseim során fogok kitérni.

Hány János Pécsen

Mielőtt belefognék az előadás és annak koncepciója részletes ismertetésébe, mintegy kedvcsinálóként, hosszasan idézek Kircsi László főiskolai tanár zenekritikájából (Dunántúli Napló, 1972. március 22.).

„A FELADAT hatalmas volt. Nemcsak a nehéz énekszólók és kórusok megszólaltatására, cselekményt elhithető színpadi mozgásra gondolok itt (ne felejtjük el: általános iskolás gyerekekről van szó!), hanem meg kellett oldani egy csomó olyan kérdést, amely a gyermekek számára teszi érdekessé a művet, az operai előadás igényét át kellett transzponálni gyermekekkel megoldható feladatokká, mindezt úgy, hogy egy igazi Hány-előadás illúzióját keltse felnőttek számára is, hogy a mű semmit ne veszítsen fényéből.

A MEGOLDÁS felülmúlt minden várakozást. A mindvégig mozgalmas, színvonalas produkció elsősorban Szesztay Zsolt érdeme. Övé az ötlet, ő készítette a gyermekszínpadi változat partitúráját, ő végezte a betanítás

fáradtságos munkáját, a színpadi rendezés is az ő ötleteit dicséri. A gyermekszínpadi átdolgozás nem támasztott elérhetetlen igényeket, Hány mosolyt fakasztó meséje gyermeki őszinteséggel elevenedett meg. Nagy érdeme, hogy akik látták az előadást vagy netalán részesei voltak, magukénak érezhették ezt a zenét: Kodály zenéjét és az operában gyönyörűen feldolgozott népdalokat. Elsősorban ezért jelentős ez a produkció. Élmenyt adó, ízlést nevelő volta mellett azonban nem kis érdeme, hogy zenei anyanyelvünkre épülő művel gazdagítja a gyermekoperai irodalmat. Jól illeszkedtek az előadásba a szépen megvalósított kórusok. Érdekes és jó volt kórus-előadásban hallani az ismert Intermezzót, annak ellenére, hogy a nagy hangterjedelem gondot okozott a gyermekkarnak. A „zenekar” hálátlan szerepét Polgár Marianne vállalta. Értékes zenei igénnyel, fáradhatatlanul, helyenként bravúros virtuozitással kísérte az előadást.

A dr. Siptár Ernőné által betanított táncbetétekre, ha csak azt mondom, hogy jól illeszkedtek az előadásba, emelték annak fényét, nagyon keveset mondtam. Változatos, stílusos, komoly technikai követelményt támasztó koreográfiája méltán aratott nagy sikert, s hogy a huszártánc ismétlésére mindkét alkalommal sor került, betanítói, pedagógusi érdemeit is dicséri.

Külön kell szólni a díszletekről. Dombay Győző festőművész csodálatos gyermekmese világot varázsolt a színpadra, letisztultan egyszerű, színes, fantáziakeltő díszleteivel. A kosztümök ötletesek voltak; önerővel megvalósítható jelzések, melyek azonban többnek hatottak bármilyen drága jelmeznél. Különösen jól sikerült a franciák öltözéke. (A jelmezeket, a kellékeket és még ki tudja mimindent dr. Péczely Lászlóné irányításával, leggyakrabban kétkezi munkájával valósítottuk meg. – A tanulmány szerzőjének megjegyzése.)

A gyermekek ... önmagukat és egymást felülmúló lelkesedéssel mozogtak a színpadon, énekeltek, játszottak szemet-lelket gyönyörködtetően. Egyéni teljesítményeik nélkül semmi sem valósulhatott volna meg az előadásból. Minden egyes szereplőt csak dicséret illethet.”

Tekintsük át a gyermekszínpadi változatot!

Az elő- és az utójáték, mint már volt róla szó, elmarad. A négy kalandból két felvonás lett, egy szünettel. Az első „felvonás” közepén, a két első kaland között a zongora játékában élvezzük az Intermezzo zenéjét. Ez alatt kórustag gyerekek kicserélik az első kaland „díszleteit” a második kaland kellékeire. A második kaland az én olvasatomban a következő módon ér véget. Ebelasztin harciasan mondja Hány-nak: „Vigyázz magadra aztán, mert Napóleon is ott lesz ám!” S a felelet: „De én is ott leszek...!” Itt az Operában a katonák kara következik: „Hej, trombita harsog...” Helyette a mi gyermekkórusunk elénekli az Intermezzo visszatérő, első szakaszát: „Szól a zene toborzóra...” Zene, szöveg egyaránt szépen tesz pontot a mi első felvonásunkra.

A harmadik kaland rendben véget ér a *Toborzó*-val, de ezután nem

tartunk szünetet, hanem – a második felvonás közjátéka gyanánt – eljártssa a zongoristánk *A császári udvar bevonulása*-t. Közben kórustagok kiviszik a harmadik kaland díszleteit, és berendezik a színpadot az utolsó kalandhoz. Az utolsó kaland Marci bácsi: „Ott lesz a Marci bácsi...” végszavával véget érhetne, de most – a „Szegény derék magyar nép...” kórus helyett a gyermekkórus a Trió-tól kezdve, a visszatéréssel együtt még éléneklí az Intermezzo-t. Szöveg és zene igen szerencsésen kapcsolódik a Hány-Örzsé pár idilli búcsújához. Hatásos, zeneileg és hangulatilag emelkedett befejezést nyer a Mű.

A gyermekopera nyitánya: „*Kezdődik a mese*”. A zene alatt lassan, hangtalanul bevonul a kórus, és elfoglalja helyét a színpad hátterében. Kilép egy kórustag, aki elmondja a prólógót: a gyermekszínpadi átirat lényegét, továbbá bemutatja a szereplőket. Végül kórustagok hozzák a színpadra az első kaland díszletét: a nyári virágokban pompázó határbódét, no meg a sorompót. Közben hallgatjuk a zongorán megszólaló muzsikát.

A *furulyázó huszár* zenéje alatt belép két oldalról a két „silbak”. A magyar furulyát tart a szájához, a közönség felé fordul, a burkus durcásan a kijárat felé fordul. (Nem könnyű ezt és a következő zenét ügyesen kitölteni némajátékkal.)

Az *öreg asszony* zenéjét is „eljátsszuk”. A határon átmenni szándékozó asszonyt a magyar silbak átengedné. („Passzirt” helyett: „Mehet!”). Bezzeg a burkus őrszem elzavarja a szegény öregasszonyt.

A *zsidó család* zenéjét elhagytuk. Elég volt a két előző gyönyörű zenét eljátsza(t)ni.

A továbbiakban nem részletezem azokat a helyeket, ahol az eredeti szövegekönven és zenén nem kellett változtatni. Sajnos, a szöveget olykor szükséges, de csak az elengedhetetlen mértékben magyarázni. Ezt ízlésünk határozza meg.

A *Rutén lányok kará*-t természetesen változtatás nélkül éneklí a gyermekkar.

Mialatt Hány a határór házikót áttaszítja a magyar oldalra, az Intermezzo 17-20. ütemét (Poco pesante – tempo) halljuk. Amikor visszaadja a házikót a burkus kollégának, az Intermezzo utolsó két üteme (a coda) szól.

Az első két kaland között, mint már szó esett róla, valóban közjáték gyanánt szólal meg az Intermezzo, miként az eredeti, operai változatban.

A második kalandban sokáig minden „rendben” megy. A Lucifer nevű lovat két összekapaszkodó, letakart fiú alakítja, a függelékben látható a fénykép. A „Lucifer bejön” és „Lucifer kimegy” választott zenéjét – Kodály zenéje a Hány-ból!) – is megtaláljuk a kottamellékleteknél.

A *Bécsi harangjáték*-nál a harangjáték kis aytáján mindig egy-egy bábfigura, kis katonagyerek jelenik meg, utoljára huszár. A Generális Krucifix és Dufla rövid párbeszédét elhagytuk.

A második kaland, egyben az első felvonás befejezését már részleteztük.

Szünet után, a harmadik kaland az Ébresztő kórusával kezdődik. A „*Sej, besoroztak...*” népdal előjátéka alatt bejönnek a huszárok, letáboroznak. Guggolnak, ülnek, amíg a népdalt halljuk. A második versszakot követő közjáték hatodik ütemében bejön Hány, lassan felrázza huszártársait. A Poco animato-nál már áll az egész kis csapat.

A következő jelenet – Hány és Krucifix párbeszéde, csata a franciákkal, lényegében változatlanul eljátszható. A gyerekek ezt a játékot különösen nagyon élvezik. (Egy két kifejezés itt is – hangsúlyozom: később is!) magyaráztandó, pl. rükverckoncentrirung = visszavonulás, halberdó = állj, ki vagy.) Napóleon harcias felvonulása, megtorpanása, térdre esését követően Hány szövege: „No, kész, győztünk! (Az elesett franciákhoz: Hé, franciák, keljtek fel, menjetek haza!”).

Napóleon dala Mária Lujza „Ej, szégyeld magad” zárszavát követően hangzik el. A Gyászinduló a helyén, a Napóleon elvonulnál. Ebelasztin dala Melusina „De jóval kezdett, mondhatom!” után. Ezután a Cigányzene. (Közben Hány: „Jóévtágyat kívánok, felség... stb, táncol Hány és Mária Lujza Örszé megjelenéséig). Innen minden változatlan. A Toborzó előtt a „Táncra huszárok!” után Hánynek még azt is hozzáteszi: „Gyűjjön, Marci bácsi!” (Hadd vegyen ő is részt a kaland szívmengető táncos-énekes befejezésében.)

A harmadik és negyedik kalandot összekötő zenéről, játékról már szó esett.

A Duett női karral („*Gyűjtottam gyertyát...*”) jelenetet kismértékben, de le kellett egyszerűsíteni. A „*Szeretném Györgyöt...*” kezdődő szakaszt kvarttal mélyebbre transzponáltuk, a „*Negyedik Ferenc*”...-től állt vissza az eredeti hangmagasság. (Előbb is számos helyen transzponáltunk, teljes számokat. Ez az adott esettől, a szereplő gyermek hangterjedelmétől függ. Nem kevés munka ez a zongoristának, de vállalni kell. Le is lehet írni a tanszponált kísérletet...) A „*Nem kell csak János!*” versszakában a kórust elhagytuk, Császárné és Mária Lujza együtt énekelték Császárné szolamát, oktávval mélyebben. A jelenet zárókórusában – „*Ipitt a pottál...*” – viszont csak a kórus énekelt, saját kóruszólamait.

Anya és lánya párbeszédét követően „bevonul” a császár, Krucifix és Hány, *A császári udvar bevonulása* zenéjének utolsó 14 ütemére, a Sostenuto-tól. Ezután minden megy a maga rendjén, addig, hogy Marci bácsi mondja „Ott lesz a Marci bácsi!”. Csupán annyit hagytunk el a szövegéből: „De hát miért vetted fel ezt a bakaruhát? – Mert ez a huszárnak csak anyyi, mint a civilruha.” A gyermekopera befejezését már korábban részleteztem.

Mire támaszkod(hat)tam a gyermekopera zenei és színpadi elképzelése terén?

- Kodály Zoltán: Hány János – ének-zongorakivonat, Universal Edition – 9681.
- Kodály Zoltán: Intermezzo a „Hány János c. daljátékból, vegyeskarra

- zongorakísérettel – Zeneműkiadó 1957.
- Operaszövegek – 12. Hány János – Zeneműkiadó 1958.
- Számos operai előadás emléke
- Saját zenei és színpadi fantáziám
- Kollégáim és a gyerekek ötletei

Végül, még egy idézet egy másik, későbbi kritikából. (Dunántúli Napló, 1972. június 11, Wallinger Endre kulturális rovatvezető). „A gyermek, a játék és a színház. Stílusos, kifejező indítása volt a négynapos gyermekszínpad találgatójának Kodály Hány Jánosa – gyermekek előadásában. Talán negyedik alkalommal lépett színpadra, azaz pódiumra a Mátyás király úti Általános Iskola kórusa és szereplőgárdája, hogy itt a szakmai közönség – gyerekek és felnőttek, gyerekszereplők és felnőtt szakemberek – előtt is igazolják: lehetséges Kodály művét gyermekszínpadi átültetésben élményszerűen előadni. Nemcsak elmélyült zenei igényességgel, hanem a meséből adódó lehetőségeket kihasználva lehet játszani önfeledten, élvezve a játék tiszta örömeit. A rendező és zenei vezető Szesztay Zsolt külön érdeme, hogy ezek a gyerekek megértették: játékukban önmagukat kell nyújtaniok. Nem többet, nem kevesebbet, mert akkor már baj van. S ebben áll vastapsos, kirobbanó sikerük...”

Kodály Zoltán: Székely fonó

Kezdjük ezúttal is egy zenekritika megidézésével! (Dunántúli Napló, 1968. április 2, Vönöczky Endre gimnáziumi énektanár.)

„... a pécsi Mátyás király utcai ének-zene tagozatos általános iskola énekkara és néptáncosai bemutatták Kodály Zoltán: Székely fonó című daljátékának gyermekszínpadi változatát. A zenei általános iskola ezzel az előadással emlékezett a Mesterre halálának első évfordulója alkalmából.

A megjelenés nagyszámú közönség részére kellemes meglepetést jelentett Pécs gazdag hangversenyéletének ez az érdekes és nem mindennapi színfoltja.

A mű nem hangverseny-dobogóra és nem gyermekek számára készült, így tehát természetes, hogy a kórusvezetőnek – Szesztay Zsoltnak – a művet ehhez az együtteshez és az előadásmóddhoz kellett alkalmaznia. A nagy hangterjedelem miatt egyes részeket transzponálni kellett, a színpadi játékot kis csoportokra alkalmazni, míg az énekkar mozdulatlanul állta végig az előadást. A zenekar sokszínű hangzását pedig zongorakísérettel kellett helyettesíteni.

Többen föltették azt a kérdést, hogy a közismert művek ilyen átalakítása helyes-e és megengedett-e, és vártuk a választ az előadástól. A hangverseny után úgy éreztük, hogy – ha az előbb felvetett kérdésre nem is tudunk egyértelmű választ adni – az előadás mégis teljesen meggyőző és élményszerű volt.

A mű előadása a kórus számára nagy feladatot jelentett, melyet a gyer-

mekkar tiszta intonálásban, érett hangzásban, átélt előadásmódban kitűnően oldott meg. S ez nemcsak a szólisták előadására vonatkozik. Az ő érdemük ezen felül még az is, hogy a szép ének mellett átélt színpadi alakítást nyújtottak, holott a mű témája életkoruktól távol áll... A szép előadáshoz hozzájárultak a néptáncosok is... Az előadásnak alapja volt az igen nehéz feladatot jelentő zongorakíséret... A színpad képét teljesebbé tette a szereplők öltözte, a székely népviselet... A sikeres, stílusos, átélt előadás Szesztay Zsolt karvezetőt dicséri...”

Nehéz válaszolni a fenti kérdésre: helyes-e, megengedett-e a remekművek átírása, esetünkben Kodály Zoltán daljátékainak gyermekszínpadra alkalmazása. Kísérletképpen talán szabad. A kivitelezés művészi színvonal, az előadás szuggesztivitása lehet a döntő a megítélés terén. Elsősorban a zeneiség megőrzése, ugyanakkor a színpadjáték természetessége. Az idézett kritikák tanúsága szerint talán nem vétettünk nagyot kísérleteink során.

A Hány János sokkal inkább kínálja magát a (gyermek)színpadra. A Székely fonó nagyságrendekkel nehezebb feladat. Nincs prózai szöveg, az egész előadás tiszta zene. (Olyan zene, amely a koncertdobogón is megállja helyét.) A kerettörténet egy olyan, érettkorú szerelmespárról szól, akiknek ármány és erőszak miatt el kell válniuk, csak a mű végén találhatnak egymásra, közben sok szenvedésen mennek keresztül, még ha a környezetük igyekszik is a vigasztalásukra lenni. Bár boldoggá tett ezzel a zenei remekkel való foglalkozás, gyerekeim minden téren felülmúlták várakozásaimat, nem igazán merem követésre ajánlani a Székely fonó gyermekszínpadra állítását: az anyag csak kínkeservesen adja-adta meg magát.

Mint a Mellékletben közreadott fényképek is mutatják, ezúttal még inkább hangversenyszerű volt az előadás. Nem voltak díszleteink. De voltak – és nagymértékben ez is dr. Péczely Lászlóné fáradhatatlan munkájának volt a gyümölcse – gyönyörű népviseletes jelmezeink, inkább öltözékeink. És néhány kellék segítette a színpadi benyomás elérését. A zenekart ez alkalommal is zongorajáték pótolta. Helyenként olyan nehéz a zongorakivonatot eljátszani, hogy két zongorista játszott, gyakran három-, máskor négykezes változatban. (Ezt a megoldást Hány-előadások esetére is ajánlhatom.)

A műben döntő gyakorisággal női kar szerepel. Ez megoldható feladat a gyermekkar részére is. A kevésszámú férfikari részlet is. De mit tegyünk a vegyeskari részekkel, tételekkel? Nincs más megoldás: át kell írni egy-neműkarrá. (Kodály bocsássa meg!) Néhány példát erre is közreadok.

Hány Jánosunkhoz hasonlóan, a Székely-fonó előjátéka alatt halkán, lassan elfoglalja helyét a színpadon a kórus, majd a narrátor szereplőnk elmondja, amit az átiratról tudni kell, bemutatja a szereplőket. Bejön a Kérő.

Elmenyek, elmenyek: az első versszakot a közönség felé fordulva énekl, közben bejön a Háziasszony. A második strófa már neki szól. A *Ha kiindulsz*

Erdély felé duettben a Kérőnk az eredeti magasságban tudta énekelni szólamát.

Beszalad a Kislány, figyelmezteti a Kérőt hogy zsandárok vannak a nyomában. *A citrusfa levelestől, ágastól*: minden változtatás nélkül énekelhető. A poco affrettando (123-126. ütem) drámai közjátékánál hagyja el a színpadot a Kérő.

Jönnek is rövidesen a zsandárok: két fiú táncos játékaival keresik a Kérőt, hiába. Eltűnnek, a Háziasszony elénekli még az utolsó versszakot.

A kórus – vígasztalásként – énekli előbb a *Nekem olyan emberecske kéné-t* (mindkét versszakkal, ismétléssel), majd a komoly feladatot jelentő Üres ládám az ajtóba kórustételt. (Nekünk olyan jól sikerült, hogy az egyik előadás végén ezt énekeltük el még egyszer, ráadásként.)

Nem könnyű megvigasztalni a Háziasszonyt. Kiönti szíve bánatát: *Szomorú fűzfának harminchárom ága...* Nem volt igazán szőlisztikusan „nagy” hangja a Háziasszonyunknak, de minden dalát hallatlanul muzikálisan énekelte, arcjátékával, szerény keretek közötti „játékával” illúziót tudott kelteni.

Aztán, mégis, bekapcsolódik a játékba a Háziasszony is. Kedves színlolt volt a Kitrákotty-mese. Állati álarcok jelenítették meg a különböző megvásárolt állatokat, mint a mellékelt fényképen is láthatjuk.

A *Jók a leányok, nem rosszak* kórustételt a teljes kórus énekelte. Játék csak annyi volt, hogy a férfikari versszakoknál a fiúk az alban előre léptek, ugyanezt tették a leánykari versszakoknál a szoprán lányok.

A 621. ütemnél kezdődő *Némajáték*-nál négy-négy lány és fiú kergetőzött a színpadon, táncosan megkoreografálva. Majd a négy szólista elfoglalta helyét a *Görög Ilona-ballada* előadásához.

A Legényt egy szép, sudár leány énekelte-alakította, később operettek, operák sztárénekese vált belőle. Az első közjátéknál – a kórus énekli: *A malomnak nincsen köve* – körtáncsal elevenítették meg kis táncosaink a csudamalmot. A 799-807. ütemig elhagytuk az osztott szoprán szólalmait, az alt felső szólamát énekelték itt szopránjaink. A *Lányok ülnek a toronyba* kórus éneklése közben két fiú táncos magasba emelt egy leányt: kész volt a csudatorony. (Ezt a jelenetet kiváltképpen nagyszerű élmény volt vezényelni, zeneileg felépíteni. Egy Ferencsik felvétel sokat segített itt is, az egész mű zenei értelmezése során is.). A 897-910. ütemben a kórus szólalmait oktávval mélyebben énekeltük. A 920. ütemnél „meghal” Bertelaki Lászlónk: a „csuda-halott” lefekszik a színpadra, a fényképünk is mutatja e jelenetet. Úgy emlékszem, mély átéléssel énekelte kórusunk a siratót: *Jaj, jaj, jaj, jaj*. A 956-988. ütemig kvarttal mélyebbre kellett transzponálni a zenei anyagot, a 959-től a 976. ütemig elhagytuk a kórus szólalmait. Felejthetetlen a *Kelj fel fiam* apoteózis: az 1000. ütemnél valóban felkel László, Görög Ilonával való egymásra találásukra majd a mű záró jelenete fog rímelni, amikor is elmúlnak az intrikák, a tragikus félreértések, és egymásé lehet a Háziasszony és a Kérő.

De most még hátra van a *Hess, légy, ne szállj rám* kórus, amely során a táncosok is benépesítik a színpadot. Problémát okoz(ott), hogy az 1073. ütemtől férfiszólamok énekelnek quodlibet-et az eredeti népdaltémához: nem lehetett megkerülni az átírást, az egyszerűsítést.

Mi itt szünetet tartottunk. Rá fért a kis szereplőinkre! Akkor, 1967–68-ban, bevallom, még nem ismertem az utólag komponált, utólag No. 10/a jelzéssel a Szerző által beiktatott *Te túl rózsám* jelenetet. A rendelkezésünkre álló ének-zongorakivonatban ez még nem szerepelt. Visszagondolva, talán ma is elhagynám ezt a különben gondolatban-érzésekben fantasztikus mélységű, zenei értékében kimagasló gyöngyszemet. Elfogadnám a korábbi, nyomtatásban is közreadott változatot, amely lehetővé teszi, hogy lezárhassuk a remekmű első nagy részét, továbbá kiemelje a párok már említett egymásra találásának költői szépségét.

A második rész kezdete tehát nálunk: *Most jöttem Erdélyből* – a Bolha első dala. A mi Bolhánk nagyszerű táncos-pantomimos fiú volt, de már erősen mutált. Nem okozott gondot, hogy a kórus fiútagjai énekeljék a dalát. Az *Egy nagyorrú bolha* kórus alatt tovább táncolt-játszott a mi kedves Bolhánk. A vegyeskari kórustétel gyermekkari változatát bátor-kodtam elkészíteni, ezúttal bátor-kodom közreadni.

A kórustételt követő közjáték során még mindig a Bolha idéetlenkedik, majd lassan kisomfordál, átadva a terepet a következő, emlékezetesen szép kettős – *A csitári hegyek alatt* – szereplőinek. A duett utójátékát, miközben a Leány és a Legény kézen fogva távoznak, koncert szerűen hallgatja a kórus – és a közönség.

A *Tempo di marcia* közjátéknál ismét megjelennek a zsandárok, láthatóan keresnek valakit. Dolgavégezetlen távoznak.

Újból bejön a Bolha, újabb dalba fog: *El kéne indulni*. Azaz ismét a kórusunk énekel, a Bolha pedig mindent, élethűen eljátszott.

Újabb ballada következik: *Jöjjön haza édes anyám!* Ezúttal sem annyira átütő éneklésével, inkább nagyon is szuggesztív szerepformálásával tűnt ki a Háziasszonyunk. A fénykép tanúsága szerint is, duhaj csizmás legényekkel perdült táncra a rossz feleség.

Míntha a meghótt édes apánk elevenedne meg, a bujdosó Kérő érkezik, minden szavát elhisszük: *Az hol én elmenyek...* A zongorista a koncert-változattal kísér. A Kérő éneklés közben elejti, elveszti a kedvesétől – a Háziasszonytól – kapott kendőt.

A következő izgatott közjáték során megint a zsandárok kutatják át a házat, a színpadot: rátalálnak a kórus soraiba elbújt Kérőre. Megbilincselik, elvezetik hősünket, miközben a kórus *A citrusfa...* zenéje drámai erővel zendül fel „zenekarunkon”. Sajnos, ennek a gyönyörű szövegtelen – most a kíséretet jelentő – vegyeskarnak az eléneklésére nem találtam megoldást így el kellett hagynunk a kórus szólalmait, csak a zenekari anyag szólt, szívbemerkolóan.

Minden oka megvan a bánatra a Háziasszonynak: *Tőlem a nap úgy*

telik el. Nehéz ezt a hosszú hangokból álló dalt zeneileg kitölteni a gyermek-énekesnek. De sokkalta nagyobb feladat a No. 20-as *Közjátékot* eljátszania. Egyetlen tárgyi fogódzója van: rátalál kedvese elvesztett kendőjére, azt dédelgeti-babusgatja, azt siratja el.

Az *Andante tranquillo* résztől fordított sorrendben tér vissza a mű kezdetének szívszorító zenei anyaga. Revelációként csendül fel a kórus ajkán a sokszorosán összetett zárójelenet alig hallhatóan pp. a cappella indítása: *Jaj de szépen cseng a lapi.* Úgy érzem, a vegyeskari szövetet szerencsésen sikerült gyermekkarra áttenni: a teljes munkát mellékelem.

A Háziasszony gyászos versszaka – *Harangoznak, harangoznak* – alatt a kórus nem énekel, az első versszak visszatérésénél veszi át újból szerepét a kórus.

A *Con moto*-nál megjelenik a Kérő, de már szabadon, tisztázódtak a félreértések, a Bolha által keltett intrikák. Most már minden jóra fordul: nincs már akadály a Háziasszony és a Kérő boldogságának. Lakodalomnak érezhetjük a Mű finálóját. A kisebb közjátékoknál valamint a coda során (*Piu mosso*) ismét valamennyi táncos a színpadon van, tánc, ének, hangszeres muzsika együttesen éri el a különben oly sok szomorú színlőltben gazdag Székely fonó örömteli befejezését.

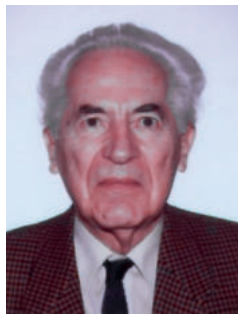
Debrecen, 2001. augusztus

Szesztay Zsolt

A fenti írásban több esetben találunk utalást közzétett fényképekre, azonban ez nincs a birtokunkban. *szerk.*

Dr. Eősze László

1923. november 17. – 2020. augusztus 17.

Aki valaha is személyesen ismerte Dr. Eősze Lászlót, emlékszik rá, hogy milyen nyugodt és kedves ember volt. Mindig volt ideje rá, hogy meghallgasson másokat, és ha szükség volt rá, jótanáccsal szolgáljon.

PhD fokozata volt német és olasz irodalomból és esztétikából, a Zeneműkiadó Vállalat művészeti vezetője volt 1961-től 1987-ig. Zenetudós, az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának nyugalmazott vezetője, és a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja volt. 2013-ban, 90. születésnapja alkalmából ő volt az első, aki még életében megkapta a Magyar Örökség Díjat több mint hét évtizedes munkásságának elismeréseként, melynek során kiemelkedően hozzájárult a magyar zenei hagyományok

megőrzéséhez és továbbadásához, valamint Liszt Ferenc és Kodály Zoltán életművének tudományos feltárásához. Számos magas szintű könyvet és esszét írt életükről és munkásságukról, és másik nagy szenvedélyéről, az operáról. A fent említett legfontosabb díj mellett Dr. Eősze számos egyéb díjat is kapott, de lehetetlen egy rövid megemlékezésben felsorolni a lenyűgözően sok elismerést.

Ezért engedjék meg, hogy a Nemzetközi Kodály Társaság számára nyújtott felbecsülhetetlen értékű hozzájárulására összpontosítsak, nemcsak első ügyvezető titkárként, amely tisztséget 20 évig látott el, hanem a Társaság mindennapi életének egyik legerősebb bástyájaként az 1975-ös megalakulástól kezdve. Mivel a Társaság Elnöksége csak évente egyszer ülésezik, nyilvánvaló, hogy az ügyvezető titkár szerepe döntő jelentőségű volt a fiatal szervezet felépítésében és annak kiterjesztésében azzá a világméretű platformmá, amellyé az évek során vált. Túlzás nélkül kijelenthetjük, hogy hosszú évekig mindez Dr. Eősze feladata volt, mindössze egy részmunkaidős könyvelő segítségével. László vitte a hátán az egészet, és minden feladatot elvégzett. Mindazon évek legnagyobb teljesítménye azonban az IKS Bulletin félévenkénti kiadása volt. Bár a Társaság Elnöksége mindig teljes mértékben támogatta, a munka 90%-a az ő vállán nyugodott.

Miután 1995-ben távozott ügyvezető titkári posztjáról, továbbra is mindig számítani lehetett rá az IKS pénzügyi lehetőségeinek egyre nehezedő felkutatásában. Amikor a magyar kormány közvetlen támogatása fokozatosan csökkent, különösen 1989 után, Dr. Eősze státusza és személyes elkötelezettsége – többek között az alapítványokban – nagyon fontos volt.

Amikor 1999-ben átvettem az elnöki mandátumot, ő és szeretett felesége, Marci azon emberek között voltak, akikkel szinte minden alkalommal találkoztam, amikor Budapesten jártam. Az Attila úti otthonukban töltött esték minden pillanatát kincsként őrzöm. Ez olyan idő volt, amikor László személyiségének egy másik aspektusát is felfedeztem: a mediterrán kultúrák iránti szenvedélyét. Számos órán át hallgattam, amikor azokról a helyekről beszélt, amelyeket a legutóbbi utazásuk során meglátogattak. Többet tanultam tőle, mint sok könyvből, melyeket arról a környékről olvastam. Inspiráló volt nemcsak „amit” mondott, hanem az a „lelkesezés” is, amellyel minden szépséget meglátott. Ilyen pillanatokban eszembe jutott egy közös barátunk, Denijs Dille professzor, aki egyszer megemléltette, hogy ő soha nem „tanít”, hanem mindig „mesél” ... Dille professzor franciául használta a kifejezést: „je n’enseigne pas; je raconte”. László is pontosan ezt tette: újáteremtette az ember szeme előtt a szépséget.

Dr. Eősze életének alig ismert ténye, hogy nemcsak zenetudós, szerző, kiadó és még sok minden más volt, hanem „született művész” is. Nagyon ügyes zongorista volt, aki előadói karriert is befuthatott volna, ha úgy akarja. Kétségtelen, hogy ez a tény még tovább gazdagította zenetudo-

mányi munkásságát, amely mindig a zene szolgálatán és annak szépségén alapult.

László megértette a nemzetközi együttműködés jelentőségét. A Kodály koncepció jövőjéről szóló cikkében (amelyet az IKS Bulletin 1984-ben tett közzé) így írt Kodályról: „egyetemessége és nemzetközi jelentősége azonban nyilvánvaló. Művészetének egyik fő jellemzője a szintézisre való törekvése volt. Számos szál kötötte össze az egyetemés zenetörténet nagy korszakaival (Palestrinától Debussyig), kompozícióiban mégsem vált eklektikussá: az általános európai és a speciális magyar sajátosságok egyedi hangzásban ötvöződnék nála.” E nagy szavakban a legszembetűnőbb a konnotáció: az egyéni hangzás. Másszóval, Kodály sokféle stílus iránti érdeklődése és ismerete mellett is mindig „hiteles” maradt. És pontosan ugyanez mondható el Dr. Eőszéről. Megértette, hogy a hitelesség megőrzése az egyik legnagyobb jövőbeli kihívás a Társaság számára, tudván, hogy a hitelességet nem intézmények, hanem csak nagyszerű férfiak és nők fogják megőrizni, akik tisztában vannak Kodály Zoltán életművének egyedülálló értékével.

Köszönet mindenért, László. Kiváló könyveidért, az összes egyéb zenetudósi munkádért, az IKS-ért végzett tevékenységedért, valamint nagy emberségedért és barátságodért. Örülök, hogy ennyiszor találkozhattunk egészen a tavalyi év végéig. Teljesen megértettem, milyen nehéz volt az élet számodra miután Marci elhunyt, mert gyakran tanúja voltam házasságod példamutató közelségének. Mindkettőtökre emlékezni fogunk, a gyönyörű emberi lényekre, akik voltatok, és sokak szívében élni fogtok. Örökké.

Gilbert De Greeve

Eősze László emlékére

2020. október 23.

Gondolatban visszaugrom csaknem ötven évet. Akkor figyeltem fel igazán nevére, amikor 1971-ben a Zeneműkiadó megjelentette Eősze László: Kodály Zoltán élete képekben c. könyvét. A bevezető néhány oldal elolvasása után sokat forgattam, nézegetve a sok érdekes képet.

Sokáig nem ismertem őt magát személyesen, amíg egyszer valamikor a 80-as években közelebbi kapcsolatba kerültünk.

Akkortájt gyerekeink már nagyobbak voltak. Karácsony előtt, a nagy készülődés idején egy kis nyugalmasabb hangulatra váltva minden évben szerveztünk egy „Karácsonyváró” délutánt. Erre összegyűlt a szélesebb család és a barátok apraja-nagyja. Mindenkor kedves, a jelenlévők szívből jövő produkciói alkották a színes műsort a délutáni teázás-kávézás előtt. Ilyen alkalmon szívesen látott vendégünk volt Eősze László és felesége, Marci is. A fiatalorkában zongoraművésznek készült zenetudós lelkesen csatlakozott Liszt és Debussy művek zongorázásával az ünnepi hangulat emeléséhez.

Mindig csendes – tudós emberhez méltó – szerény embernek láttuk. Bátorsága igen meglepett, amikor egy alkalommal velencei útjukról mesélt. A vaporetóra felszállás közben hátsó zsebében egy idegen kezét talált. Megragadta és magától távol tolvaj a kéz tulajdonosát, nagyot lökött rajta, úgy, hogy az hátra esett a beszálló utasok közé. Ez nagy sikert aratott.

Az utazás mindig kedves időtöltés volt számukra. Intermezzo c. könyvének utolsó fejezete akár külön is megjelenhetett volna, annyi értékes és érdekes útleírást, mondhatom kedvcsinálást tartalmaz. A könyv a Magyar Művészeti Akadémia kiadványaként jelent meg 2015. november 19-én, két nappal a 92. születésnap után.

A könyv elolvasása után jöttünk rá, milyen kevéssé ismerjük Eősze László életét. Mi csupán példás házasságukat láttuk, de korábbi életük részleteiről nem elegendő hallottunk.

A könyvbemutató idején már egyedül, feleség nélkül ünnepelt. A szeretett asszony – Szilléry Margit – elvesztése súlyos megpróbáltatás volt. Ahogyan korábban, úgy most is a hívó ember alázatosságával fogadta a neki szánt sorsot. Tovább dolgozott, amit teljesen megromlott látása igen megnehezített.

A külvilággal való kapcsolata a lehetőségekhez képest megmaradt. Napi tevékenységéhez tartozott Szőnyi Erzsébettel való telefonbeszélgetése. Őket hét évtizeden túli ismeretség és barátság kötötte össze. Érdekes volt megfigyelni kettejük „régimódi” kapcsolatát. Mindig magázódtak. Egyszer vettem a bátorságot, meg is kérdeztem, hogy van ez. Azt mondták, már úgy megszokták, hogy nem menne másként. Nehezen viselte a

régi barát elvesztését. Azt mondta, ő volt néhány hónappal idősebb, neki kellett volna előbb elmenni.

Hazulról kimozdítani már nem lehetett, inkább mi mentünk hozzá. Ettől kezdve gyakrabban kerestük fel. A sűrűbb látogatásoknak a vírus vetett véget, amit a telefonos kapcsolat nem tudott helyettesíteni. A helyzet javulásával azonnal indultunk, de szomorúan láttuk, hogy állapota nem a régi. A hosszú elzártság, amiben már korábban is volt része, most nagyon rányomta bélyegét. Érdeklődése megcsappant, pusztán figyelmeséggé lett. Fáradékonyága megnőtt, szemét lehunyva többnyire hallgatott. A gondoskodás, az őt körülvevő szeretet már nem segített. Erős szervezete a többhetes kórházi ápolás után feladta a harcot.

Azt hiszem, tudatosult benne Vörösmarty gondolata:

„Mi dolgunk a világon? küzdeni

Erőnk szerint a legnemesbékért.”

Élete gazdag volt, jóban – rosszban egyaránt. Mindig hű katonája volt ő is Kodálynak, egyik utolsó az első generációból. Híven szolgált az ügyet, ahol éppen a feladat kívánta. Minden nehézség ellenére tudta: „Itt élned, halnod kell.”

Nyugodjon békében!

Somorjai Paula

AJÁNLÓ

Elemző írások Kodály kórusműveiről

A közelmúltban két régi-új kötet jelent meg Kodály Zoltán kórusműveiről. Az egyik Mohayné Katanics Mária tollából származik és 18 műelemzést tartalmaz, a másikat Hartyányi Judit szerkesztette, benne 13 szerző 19 karművet ismertet. A két kötet több ponton összeér: Katanics *Ave Maria*-elemzése mindkettőben szerepel, a *Lengyel László* és a *Pünkösddőlő* pedig két különböző interpretációban olvasható. Mindkét kötet régi, és mindkettő új, más- és másképpen.

Katanics Mária *Válogatás Kodály kórusműveiből* című kötete először 1986-ban jelent meg a Tankönyvkiadónál Márkusné Natter-Nád Klára szerkesztésében, egy vonzó arculatú, ám úgyszólván zsebkönyvjellegű, egyneműkarokat elemző könyvsorozat részeként. A sorozat előző, 1982-es kiadványában Katanics Mária Bartók teljes egyneműkari sorozatát elemzi (ide nem értve az *Elmúlt időkből* férfikari ciklusa); a hasonló terjedelmű Kodály-kötet az életműből csupán gazdag, és többségében az iskoláskorúakra figyelő válogatás. E kiadvány 2019-ben megjelent, javított második kiadását a Flaccus Kiadó jegyzi, reprezentatív, keménytáblás kivitelű, a szerző születésének kilencvenedik évfordulójához méltó.

Méltó megemlékezés, ámde *nem emlékmű*: annál inkább az énekkari gyakorlat – az új és új tanár- és karvezető-generációk – számára mindig, ma is érvényes elemzői módszertan (a kötet egykori lektora, Bárdos Lajos szavaival „A karvezető-képzés vezérkönyve”) és személyes útmutatás.

Vezérkönyv. Miért is? Ahogyan a művekhez közelít: a szöveg néprajzi, történeti, és ha releváns, vallási-liturgikus kontextusa felől; a kórusmű keletkezés-, előadás-, némelykor hatástörténeti összefüggéseiben, alapos és sokoldalú zenei elemzéssel, és a mindezekből kibontott előadói értelmezéssel (például: miként hiteles a *Gergelyjárás* hangvétele? 63. o.), amelyhez azután, levegővételtől a kézmozdulatig, gyakorlati–technikai tanácsok sokaságát kapcsolja. Saját megtapasztalásból és hagyományokat továbbadóan. Rámutat egy-egy mű korszakos zenetörténeti szerepére (*Villő*); kiadástörténeti fordulóponthelyzetére (*A szabadság himnusz*a – az alcímben a keletkezés éveként szereplő 1848 természetesen sajtóhiba, helyesen 1948) megemlékezik nagy elődökről: kinek a leleménye a *Zöld erdőben* kezdésénél a főkvint-hangadás? (216. o.); kitől tanulhatjuk a „végszó-technikát”? (169. o.); milyenek egy karvezető fonálsodró gesztusai? (187. o.) és így tovább.

A könyv által kínált műértelmezés ugyanakkor hangsúlyosan személyes. Sohasem áll meg „a hangozva mozgó forma” felismerésénél – voltképp nem is tekinti célnak –, sem pedig egy elvont és sziklaszilárd elméleti alapokon nyugvó zenei jelentés kibontásánál (ha létezik ilyen egyáltalán),